

ชื่อเรื่อง เปิดโลกทัศน์กับสารคดีทางโทรทัศน์

Title TV Documentaries: Widening Viewers' Perspectives

ชื่อผู้เขียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงรัตน์ คูหเจริญ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
E-mail : tuangrat_koo@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอคุณค่าของรายการสารคดีทางโทรทัศน์ ผลการวิเคราะห์พบว่า สารคดีทางโทรทัศน์มีรูปแบบการนำเสนอที่ดี มีเนื้อหาที่ดี และมีแง่คิดมุมมองที่ดี และนำเสนอเนื้อหาที่เปิดโลกทัศน์ให้แก่ผู้ชมรายการในด้านต่างๆ ได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ธุรกิจ ความเข้าใจสังคมและสถานการณ์โลก ผู้ชมจึงควรให้ความสนใจและเปิดรับความรู้ความคิดจากสารคดีทางโทรทัศน์ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตต่อไป

คำสำคัญ : โทรทัศน์ สารคดีทางโทรทัศน์

Abstract

The objective of this paper is to present the educational values of TV documentaries. The results show that their good contents and points of view are well presented. The contents of these TV documentaries cover a wide variety of themes: arts and culture, nature and environment, science and technology, business, understanding of humankind and current world events. There help widen the viewers' perspectives. Therefore, viewers should pay more interest in these documentaries as they could gain a lot of usable knowledge applicable to their lives.

Keywords : Television, TV Documentary

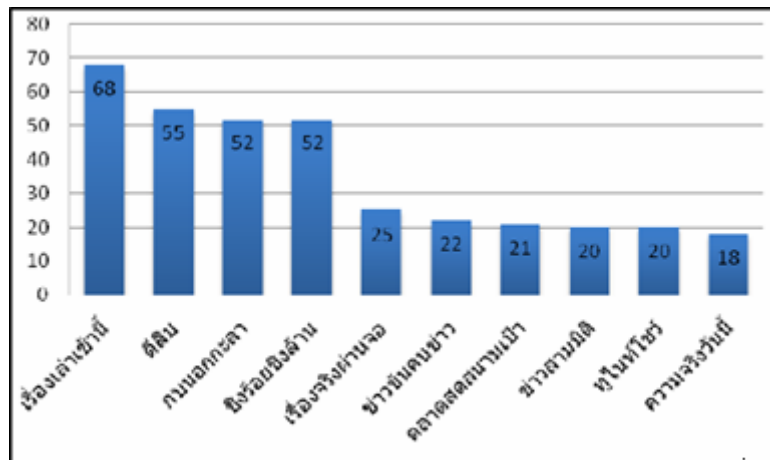
บทนำ

ในการสื่อสารระหว่างคนในสังคมนั้น การรับสารทำได้ 2 ทาง คือ การอ่านและการฟัง แต่เดิมการอ่านมีความสำคัญมาก เพราะความรู้และความบันเทิงต่างๆ มักบันทึกไว้ในรูปจารึก ตำรา หนังสือ นวนิยาย นิตยสาร ต่อมาเมื่อมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ การอ่านเพื่อรับสารก็เริ่มลดความสำคัญและความนิยมลง เปลี่ยนมาเป็นการฟังและดูจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพราะมีเสียงและภาพที่เร้าความสนใจได้มากกว่า

หากเปรียบเทียบระหว่างวิทยุกับโทรทัศน์ สื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนไทยมากก็คือโทรทัศน์ เพราะถึงแม้ว่าวิทยุจะมีราคาถูกกว่าและสามารถนำติดตัวไปได้ทุกที่ แต่ก็ไม่ได้ดึงดูดใจเท่ากับโทรทัศน์ซึ่งมีทั้งภาพและเสียง และเป็นภาพที่เคลื่อนไหวได้ด้วย อาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบันแทบทุกบ้านมีโทรทัศน์อย่างน้อยหนึ่งเครื่อง เนื่องจากโทรทัศน์ช่วยสร้างความเพลิดเพลินจากการชมละคร ดนตรี กีฬา เกมโชว์ ภาพยนตร์ หรือรายการอื่นๆ ทำให้รู้สึกผ่อนคลายความเครียดจากการทำงานหรือปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้โทรทัศน์ยังช่วยให้ความรู้หรือให้ข่าวสารใหม่ๆ ที่ทันต่อสถานการณ์ของโลกอีกด้วย

การสำรวจความนิยมของผู้ชมต่อสื่อโทรทัศน์

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2553 เว็บไซต์ [siamintelligence \(http://www.siamintelligence.com\)](http://www.siamintelligence.com) ได้สรุปผลการสำรวจความนิยมและความคิดเห็นของผู้ชมที่มีต่อรายการโทรทัศน์ ซึ่งสำรวจผ่านเว็บไซต์ kapook , prachatai , bognone และ siamintelligence โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจรายการโทรทัศน์ที่มีผู้สนใจติดตามชม ช่วงเวลาการรับชม รายการที่มีความคิดสร้างสรรค์ และรายการที่มีผู้ติดตามชมมากที่สุด พบว่า มีผู้ตอบประมาณ 1,000 คน ซึ่งมีความหลากหลายทั้งอายุ และระดับการศึกษา คือ มีอายุในช่วง 20-30 ปีมากที่สุด คิดเป็น 38% และเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นต่ำมากที่สุดถึง 57% ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นกลุ่มหลักในเวลา

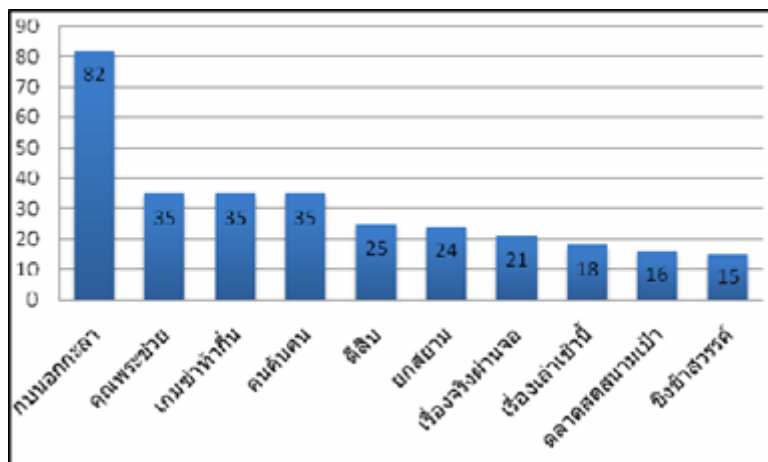
ตาราง 1 : รายการที่ติดตามมากที่สุด

ผลการสำรวจที่น่าสนใจคือ รายการที่ผู้ชมติดตามมากที่สุด 10 อันดับแรกเป็นรายการข่าวถึง 3 รายการ คือ รายการเรื่องเล่าเช้านี้ รายการข่าวข้นคนข่าว และรายการข่าวสามมิติ ซึ่งสอดคล้องกับประเภทของรายการที่รับชมมากที่สุดคือ ข่าว 79% สะท้อนความสนใจในการรับข่าวสารของคนรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม คุณสมบัติที่สำคัญของรายการข่าวที่ผู้ตอบแบบสำรวจต้องการให้เกิดขึ้นคือ ความเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใด มีความเที่ยงตรงสูง นำเสนอข้อมูลรอบด้าน โดยเฉพาะการเสนอข่าวต้องปราศจากอคติและไม่ชี้นำผู้ชม

ตาราง 2 : ประเภทรายการที่รับชม

นอกจากนี้ การสำรวจยังพบว่า รายการที่มีผู้ชมมากเป็นอันดับ 2 คือ ละคร ซึ่งสอดคล้องกับช่วงเวลาที่ผู้ชมรับชมมากที่สุด คือ ช่วงเวลา Prime Time หรือช่วงค่ำ (18.00-20.59 น.) แสดงว่าพฤติกรรมในการรับชมรายการของคนไทยยังไม่ได้เปลี่ยนไปมากนัก แต่สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ ผู้ชมแสดงความคิดเห็นต่อละครไทยว่า ต้องการละครที่สร้างสรรค์มากขึ้น มีเนื้อเรื่องที่หลากหลายมากขึ้น และสอดแทรกสาระในละคร เพราะสามารถสร้างค่านิยมที่ดีแก่สังคมได้นั้นคือ คนในสังคมต้องการละครที่สร้างสรรค์และมีประโยชน์มากขึ้น

ตาราง 3 : รายการที่คิดว่าสร้างสรรค์ที่สุด

ส่วนรายการที่ผู้ชมเห็นว่าสร้างสรรค์ที่สุด คือ รายการเกมนอกเวลา ซึ่งได้รับความนิยมถึง 82% รองลงมาคือ รายการคุณพระช่วย เกมซ่าท้ากิน และคนค้นคน ซึ่งได้รับความนิยม 35% เท่ากัน โดยสารคดีเป็นรายการที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับ 3 รองจากข่าวและละคร แสดงว่าผู้ชมต้องการรายการที่มีสาระ ให้การศึกษา หรือช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ด้วย

ผลการสำรวจดังกล่าวสรุปได้ว่า สื่อกระแสหลักของคนไทยยังคงเป็นสื่อจากโทรทัศน์โดยเฉพาะจากช่องฟรีทีวี ไม่ว่าจะเป็นช่อง 3, 5, 7, 9, 11 หรือทีวีไทย แม้ว่าจะมีโทรทัศน์ทางเลือก เช่น ทีวีดาวเทียม หรือเคเบิลทีวี เริ่มเข้ามาแย่งพื้นที่จากฟรีทีวีมากขึ้นด้วยรายการที่มากขึ้นและหลากหลายมากกว่า แต่ความนิยมหลักก็ยังคงอยู่ในรายการของฟรีทีวี ในส่วนของสื่อทางเลือกอื่นๆ ได้เริ่มเข้ามาในพื้นที่ของสื่อมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นวิทยุออนไลน์ ทีวีออนไลน์ แต่ก็ยังเป็นส่วนน้อยและอยู่ในกลุ่มที่ทันต่อเทคโนโลยีและมีอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า แม้วารายการ

โทรทัศน์ส่วนใหญ่จะเป็นรายการบันเทิง แต่การที่รายการที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ผลิตงานที่มีคุณภาพ มีผู้ติดตามชมมากเป็นอันดับ 3 รองจากรายการข่าวและรายการบันเทิง และยังเป็นรายการที่ผู้ตอบแบบสำรวจให้เป็นหนึ่งในด้านความคิดสร้างสรรค์ แสดงว่าผู้ชมเป็นจำนวนมากยังต้องการรายการที่มีสาระและผลิตจากความคิดสร้างสรรค์

(สรุปผลสำรวจสื่อโทรทัศน์ปลอดภัยและสร้างสรรค์, 2553)

การสำรวจครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัย 2 เรื่อง ดังนี้

จิตต์โสภิต รัตตเสรี (2540) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการรับชมรายการสารคดีทางโทรทัศน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 408 คน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่สนใจชมรายการสารคดีเนื่องจากให้ความรู้ในเรื่องที่สนใจ ช่วงเวลาที่คิดว่าเหมาะสมในการออกอากาศคือ ช่วงหลังเวลาทำงาน และวันเสาร์อาทิตย์ โดยรายการที่สนใจจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม และสภาพเศรษฐกิจ ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับชมรายการสารคดีคือ อาชีพ

ปัทมา นุญญฤทธิ์ (2550) ศึกษาเรื่อง การรับชมรายการสารคดีโทรทัศน์ของชาวกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการรับชมในระดับมากได้แก่ เนื้อหารายการ เทคนิคการผลิต ช่วงเวลาออกอากาศ ความยาว และความถี่ ส่วนปัจจัยด้านประเภทและรูปแบบรายการมีผลต่อการรับชมในระดับปานกลาง ประเภทรายการที่มีผลต่อการรับชมในระดับมากได้แก่ สารคดีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รองลงมาได้แก่ สารคดีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รูปแบบรายการที่มีผลต่อการรับชมในระดับมากได้แก่ แบบบรรยายประกอบภาพ รองลงมาได้แก่ แบบผสมผสาน และแบบเล่าเรื่อง เนื้อหารายการที่มีผลต่อการรับชมในระดับมากได้แก่ เทคโนโลยีหรือสิ่งใหม่ทันสมัย รองลงมาได้แก่ เรื่องราวใกล้ตัวในชีวิตประจำวัน ส่วนเทคนิคการผลิตรายการที่มีผลต่อการรับชมในระดับมากได้แก่ มุกกลิ้งของสารคดีสวยงาม รองลงมาได้แก่ เสียงบรรยายเหมาะสม สำหรับช่วงเวลาออกอากาศ ความยาว และความถี่ที่มีผลต่อการรับชมในระดับมากได้แก่ ช่วงเวลากลางคืน (19.00–22.00 น.) มีความยาวของรายการประมาณ 15-30 นาที และมีความถี่ในการออกอากาศ 1-3 ครั้ง/สัปดาห์

จากการสำรวจและการวิจัยดังกล่าวมีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ การที่สารคดีเป็นรายการโทรทัศน์ที่มีผู้ชม - ติดตามชมมากเป็นอันดับ 3 รองจากรายการข่าวและรายการบันเทิง ก็เพราะสารคดีให้ความรู้ในเรื่องที่น่าสนใจ แปลกใหม่ทันสมัย และใกล้ตัว แสดงว่าผู้ชมต้องการรายการที่มีสาระและสามารถนำไปใช้ในชีวิตได้นั่นเอง

สารคดีในมุมมองของนักวิชาการและผู้ผลิตสารคดี

นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนแสดงทัศนะเกี่ยวกับสารคดีไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

J.C. Ellis (1989 : 4) ให้นิยามว่า “Documentary หรือสารคดี คือ การนำเสนอความจริงอย่างสร้างสรรค์ โดยให้ความสำคัญกับการจัดฉาก และส่วนประกอบที่เป็นรายละเอียดของเรื่องราว รวมทั้งการนำเสนอเรื่องราวนั้นต้องเป็นไปในวิถีทางที่สร้างสรรค์ เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย”

อุพาร เนืองจันงค์ (2520 : 84-85) เสนอว่า

สารคดีเป็นเครื่องตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของผู้ฟัง เพื่อที่จะให้รายละเอียดของข่าว หรือเล่าเรื่องราวที่น่าสนใจให้ผู้ฟังได้รู้ได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง สารคดีต้องให้ความรู้ ให้ความเพลิดเพลิน ให้ความเร้าอารมณ์ และมีความรู้สึกที่ไม่น่าวิตใจ

ลักษณะของสารคดีที่ดี

1. เข้าใจง่าย ผู้ที่จะทำรายการสารคดีต้องใช้สำนวนภาษาที่บุคคลทั่วๆ ไปเข้าใจได้ง่าย ไม่ใช่สำนวนภาษาเฉพาะกลุ่ม เช่นภาษาของเด็กวัยรุ่น พวกกรรมกร หรือของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
2. ให้ความเพลิดเพลินในการครุ่นคิด บางครั้งความเศร้าโศกของเนื้อเรื่องก็สามารถทำให้ผู้ฟังมีความรู้สึกตื่นตัว และเกิดความเคลิบเคลิ้มกับเนื้อหาของเรื่องได้เหมือนกัน
3. ให้ความเร้าใจ เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เกิดขึ้นสดๆ ร้อนๆ ให้ความเห็นอกเห็นใจ และให้ความแปลกไม่ซ้ำแบบใคร
4. อย่าให้ยาวยืดเยื้อ ควรให้เป็นเรื่องสั้นจบภายในระยะเวลา 15-30 นาทีเป็นนอย่างมาก และในช่วงเวลานี้ควรจะมีหลายกรสในเรื่องเดียวกัน

ส่วน ธีรภาพ โลหิตกุล นักเขียนสารคดีและบทสารคดีโทรทัศน์ เสนอไว้ว่า

สารคดีมีมิติ เหมือนภาพหนึ่งภาพที่มีครบทั้งเรื่องราว การจัดวางองค์ประกอบ แสงเงา ให้ความหมาย ลึกซึ้งกินใจ ก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกในทางสร้างสรรค์ด้านใดด้านหนึ่งแก่ผู้ชม

มิติด้านที่ 1

- 1.1 ด้านกว้าง หมายถึง เสนอเรื่องราวอย่างรอบด้านทุกประเด็นสำคัญที่ล้อมรอบตัวข้อมูลที่จะนำเสนอ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยามองได้ทั้งในแง่มุมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ธรณีวิทยา ศิลปวัฒนธรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
- 1.2 ด้านยาว หมายถึง การนำเสนอภาพที่ทำให้มองเห็นและเข้าใจพัฒนาการอันยาวไกลจากอดีตสู่ปัจจุบัน จากยุคหนึ่งสู่ยุคหนึ่ง เช่น แม่น้ำเจ้าพระยามีชื่อปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกในประวัติศาสตร์คือ ในสนธิสัญญาที่สยามทำกับฝรั่งเศส แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การเปลี่ยนทางเดินของสายน้ำ เจ้าพระยาทำให้มีการขุดคลองลัดและก่อให้เกิดชุมชนบางเกาะหรือบางกอก ปัจจุบันแม่น้ำเจ้าพระยากำลังประสบวิกฤตรุนแรงที่สุดทั้งปัญหาน้ำแล้งและมลภาวะ
- 1.3 ด้านลึก หมายถึง การนำเสนอเรื่องที่ลึกลงไปในจิตวิญญาณของผู้คนที่มีความผูกพันอยู่กับสถานที่นั้นๆ หรือสิ่งนั้นๆ ก่อให้เกิดอารมณ์ด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ตื่นเต้น ปิติยินดี โศกสลด สนุกสนาน ตลกขบขัน น่ารัก หรือประทับใจอย่างรุนแรง อันจะนำมาซึ่งสำนึกหรือการตระหนักในจิตใจอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มร. สตีฟ แวน บิค ชาวอเมริกันผู้ซึ่งผูกพันกับสายน้ำ พายเรือลำเล็กๆ ล่องลงมาจากต้นแม่น้ำปิงสู่ปากน้ำโพที่นครสวรรค์ พายจนไปถึงปลายน้ำเจ้าพระยาที่อ่าวไทย แล้วให้สัมภาษณ์ว่า ในแต่ละวันเขานับหมาเนาตายลอยน้ำเฉลี่ยวันละ 8-9 ตัว และกล่าวว่าแม่น้ำนี้ไม่มีอนาคต ตราบใดที่คนไทยยังใช้แม่น้ำเหมือนถึงขยะ ทั้งนี้ มิติของสารคดีทั้งสามด้านควรถูกนำเสนออย่างเหมาะสม เพื่อไปปรับใช้ “หัวใจ” หรือ “แก่นเรื่อง” ที่ผู้เขียนบทต้องการนำเสนอ

มิติด้านที่ 2

- 2.1 รูปแบบการนำเสนอที่ดี ผู้ชมได้รับบรรณรส ความบันเทิง ความเพลิดเพลินอันเกิดจากการวางพล็อต การดำเนินเรื่องดี การใช้ภาษาสละสลวยกินใจ การเคลื่อนไหวของกล้องได้อารมณ์สอดคล้องกับเนื้อหา การลำดับภาพดี ดนตรีประกอบสอดประสานลือรับกับภาพและเนื้อหาอย่างกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว ผู้ให้เสียงบรรยายได้อารมณ์ มีความน่าเชื่อถือ
- 2.2 เนื้อหาที่ดี ผู้ชมได้รับสาระทางปัญญา ได้รับความรู้ใหม่ๆ อันเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ในการจับประเด็นของผู้เขียนบท ข้อมูลถูกต้องแม่นยำ ไม่มั่วหรือเดาๆ เอา และมีข้อมูลรอบด้าน ไม่ด่วนสรุปในประเด็นที่มีข้อโต้แย้ง

2.3 แง่คิดมุมมองดี ผู้ชมได้รับแง่คิดใหม่ๆ หรือชมแล้วได้แง่คิดอันก่อให้เกิดสำนึกในทางสร้างสรรค์ เช่น สำนึกที่รักและห่วงหาอาลัยเป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตและวัฒนธรรม ทั้งนี้ได้หมายความว่าต้องมีการสรุป หรือชี้นำความคิดผู้ชมไปทางใดทางหนึ่งแน่นอนตายตัวในสารคดีเรื่องหนึ่งตอนหนึ่ง อาจมีหลายแง่คิดมุมมองที่จะให้ผู้ชมได้ใช้วิจารณญาณเอาเองได้ (2544 : 26-31)

นิรมล เมธีสุวกุล ผู้ผลิตรายการ ทุงแสงตะวัน กล่าวว่

สารคดีในความเห็นของดิฉัน คือการบอกเล่าเรื่องราวที่ให้ความรู้ความคิด เกี่ยวกับชีวิต สภาพแวดล้อม สรรพสิ่ง โดยมีเทคนิคการดำเนินเรื่องที่น่าสนใจ น่าติดตาม ที่สำคัญคือ ควรกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ชม บางเรื่องอาจจะไม่ได้อยู่ในกระแส แต่มีคุณค่ามีความสำคัญ การทำงานสื่อมวลชนต้องตระหนักเสมอนะ เราส่งข่าวสารไป ๑๐๐ เปอร์เซนต์ แต่คนรับรับไปไม่เท่ากัน สิ่งที่เขาได้รับมันจะค่อยๆ สะสมเพิ่มเติมเข้าไป เหมือนกับการต่อภาพจิ๊กซอว์ ไม่มีใครหรอกที่ดูทีวี ๑ รายการแล้วบรรลุโสดาบันหรือกลายเป็นฆาตกร พลังรวมที่เป็นบิกแบงอาจเกิดขึ้นในอีก ๑๐ ปีข้างหน้า ถ้าเราตระหนักในพลังของสื่อ เราจะมีประณีต มุ่งมั่น ตั้งใจทำงานให้ดีกว่ามาตรฐานที่เราตั้งไว้...สารคดีเป็นพื้นที่ส่วนน้อยของสังคม ไม่ว่าจะทีวี หนังสือ ยึดครองพื้นที่ส่วนน้อย แต่ก็มีลักษณะพิเศษคือ เชื่อว่าอย่างไรมันก็ต้องอยู่ ไม่มีทางจะหายไปจากโลกนี้ เพราะมนุษย์ต้องการความรู้ ต้องการความจริงอยู่เสมอ ไม่มากก็น้อย ไม่วันนี้ก็พรุ่งนี้ (๒๑ คนทำสารคดี (ตอนที่ ๒), 2553)

ในขณะที่ ชรินทร์ ช่มโชติ แห่ง Panorama Worldwide ผู้ผลิตรายการ โลกสลบสี ให้ความเห็นว่า

สารคดีสำหรับเรา คือ “เรื่องจริง” ที่ถูกนำเสนออย่าง “สร้างสรรค์” ด้วย อย่างน้อยต้องเกิดผลกระทบบางอย่างกับคนดู ดูแล้วคิดต่อได้ แต่ถ้านำเสนออย่าง “ธรรมดา” ดูจบแล้วผ่านไป ถือว่าไม่ใช่สารคดี สารคดีในฝันของเราคงเป็นอย่าง “Panorama Special” เพียงแต่เราฝันอยากให้รายการนี้อยู่คู่เมืองไทยไปนานที่สุด จนแม้ผมจะตายไปแล้ว เป็นรายการที่ให้ความรู้คนในชาติ แล้วเผยแพร่สู่ชาติอื่นในเอเชีย ไม่อยากให้มันหายไปเพราะทุนหมดหรือเปลี่ยนผู้บริหาร (๒๑ คนทำสารคดี (ตอนที่ ๑), 2553)

มุมมองของนักวิชาการและผู้ผลิตสารคดีดังกล่าว คงเป็นสิ่งยืนยันได้ว่า สารคดีทางโทรทัศน์เป็นรายการที่มีคุณค่า เนื่องจากสารคดีเป็น “เรื่องจริง” ที่บอกเล่าเรื่องราว ให้ความรู้ความคิด เกี่ยวกับชีวิต สภาพแวดล้อม สรรพสิ่ง และถูกนำเสนออย่าง “สร้างสรรค์” เพราะผู้ผลิตตั้งใจ “ให้สาระทางปัญญา ให้ความเพลิดเพลินในการครุ่นคิด มุ่งให้เกิดผลกระทบบางอย่างกับคน ดูแล้วคิดต่อได้” ดังนั้นการชมสารคดีโทรทัศน์จึงไม่ควรเป็นเพียงการเปิดรับความเพลิดเพลินเท่านั้น แต่ควรเปิดรับสาระดีๆ จาก “เรื่องจริง” ที่ผ่านการสร้างสรรค์นั้นด้วย

สารคดีโทรทัศน์กับการเปิดโลกทัศน์ของผู้ชม

สารคดีที่นำเสนอทางโทรทัศน์นั้น โดยทั่วไปอาจแยกประเภทตามลักษณะของเนื้อหาได้ดังนี้

1. รายการสารคดีทั่วไป มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราวทั่วไปที่จะให้ความรู้ ความน่าสนใจ เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังยิ่งกว่าที่จะเน้นสาระที่เป็นข้อเท็จจริงเกินไป
2. รายการสารคดีในโอกาสพิเศษ สารคดีประเภทนี้ผู้จัดทำข้อมูลได้ง่าย เพราะโอกาสพิเศษต่างๆ นั้นมักมีผู้บันทึกหรือเก็บหลักฐานไว้แล้วมากมาย การจัดลำดับเนื้อหาอาจทำได้ในลักษณะการเล่าถึงบุคคล สถานที่ หรือโอกาสต่างๆ ว่ามีความสำคัญ ความเป็นมา หรือมีประวัติอย่างไร เกี่ยวกับผู้ชมอย่างไร การสรุปมักเป็นการให้ระลึกถึงความสำคัญของโอกาสพิเศษนั้นในแง่ของวัฒนธรรม ประเพณี สังคมและประวัติศาสตร์ เป็นต้น
3. รายการสารคดีท่องเที่ยว เนื้อหาของรายการมองเห็นได้ชัดเจน เป็นการเน้นเรื่องสถานที่ท่องเที่ยว ประวัติความเป็นมา สิ่งที่น่าสนใจ วิธีเดินทาง การเตรียมตัว ที่พักอาศัย ค่าใช้จ่าย เป็นต้น
4. รายการสารคดีเชิงวิจารณ์ เนื้อหาเน้นในข้อเท็จจริง การแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์ปัญหา การแก้ปัญหา การทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รายการประเภทนี้ก่อนจบมักทิ้งเรื่องราวไว้ให้ผู้ชมขบคิดต่อไป
5. รายการสารคดีเชิงข่าว สารคดีเชิงข่าวจะมีเนื้อหาสืบเนื่องมาจากข่าวที่น่าสนใจทั้งสิ้น เป็นการเสนอเบื้องหลังข่าวในแง่ของข้อเท็จจริง และเรื่องราวความเป็นมา ตลอดจนสาเหตุต่างๆ หากเป็นข่าวเกี่ยวกับบุคคลสองฝ่ายต้องเสนอข้อเท็จจริงให้ยุติธรรมกับทั้งสองฝ่าย ไม่ควรแทรกความคิดเห็นส่วนตัวลงไป ข่าวที่มักทำเป็นสารคดีนี้มักเป็นข่าวที่ยังมีปัญหากล่าวาญกันอยู่
(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2544 : 211)

อย่างไรก็ดี เนื่องจากในปัจจุบันมีผู้ผลิตสารคดีโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาหลากหลายมากขึ้น บริษัทพาโนรามา เวิลด์ไวด์ (2549 : 11-12) จึงได้จำแนกประเภทของรายการสารคดีเป็นประเภทย่อยๆ ได้ดังนี้

1. สารคดีวัฒนธรรม เป็นสารคดีที่พูดถึงเรื่องราวของศิลปวัฒนธรรม ประเพณี หรือวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น สารคดีประเภทนี้มักจะพูดถึงความสำคัญ ความสวยงาม ความแปลก ความเชื่อ และความสนุกสนานของวัฒนธรรมเป็นหลัก เป็นสารคดีที่พบได้บ่อยที่สุดในประเทศไทย
2. สารคดีอัตชีวประวัติ เป็นสารคดีที่พูดถึงประวัติของบุคคลทั้งสำคัญหรือบุคคลธรรมดา แต่มีเรื่องราวของชีวิตที่น่าสนใจ และน่าเป็นแบบอย่าง หรืออาจจะนำไปเป็นบทเรียน สารคดีอัตชีวประวัติส่วนใหญ่จะพูดถึงความรุ่งโรจน์ ความสำเร็จ ความล้มเหลว ชีวิตการทำงาน ชีวิตในวัยเด็ก ผลงานหรือชื่อเสียง สารคดีประเภทนี้ปัจจุบันในต่างประเทศเป็นที่นิยมมาก แต่ในประเทศพบได้น้อย ผู้ผลิตจำเป็นต้องมีเทคนิคและกลวิธีในการนำเสนอที่แยบยล วางมุมมองให้คนดูติดตามได้อย่างสนุกสนาน
3. สารคดีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสารคดีที่พูดถึงเรื่องราวของธรรมชาติซึ่งอาจจะรวมถึงคน สัตว์ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยส่วนใหญ่สารคดีประเภทนี้จะพูดถึงความงดงามของธรรมชาติ ชีวิต และพฤติกรรมของสัตว์ทั้งสัตว์ป่าและสัตว์ทะเล ชีวิตคนที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ การทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทั้งมนุษย์และสัตว์
4. สารคดีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นสารคดีที่มักจะพูดถึงความก้าวหน้าในวงการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การค้นพบ การประดิษฐ์ และนวัตกรรมใหม่ๆ ทางวิทยาศาสตร์ซึ่งครอบคลุมหลายสาขา ทั้งทางการแพทย์ ชีววิทยา อวกาศ ดาราศาสตร์ สารคดีประเภทนี้จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่ถูกต้องล่าสุด และส่วนใหญ่จะมีกราฟิกคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยเสริมความเข้าใจให้กับคนดูเสมอ

5. สารคดีเชิงข่าว เป็นสารคดีที่จับประเด็นข่าวที่น่าสนใจมาลงรายละเอียด เพิ่มเติมข้อมูลรอบด้าน เจาะลึกเพื่อความเข้าใจที่มากขึ้น ปกติสารคดีเชิงข่าวจะไม่เน้นในเรื่องของภาพและเพลงประกอบ เนื่องจากต้องการถ่ายทอดความเป็นจริงจากเนื้อหาข่าวออกมาให้มากที่สุด
6. สารคดีเพื่อการประชาสัมพันธ์ เป็นสารคดีเฉพาะกิจเพื่อการประชาสัมพันธ์องค์กร สินค้าหรือบริการ ปกติสารคดีประเภทนี้ความยาวจะไม่เกิน 15 นาที รูปแบบการนำเสนอก็จะเล่าเรื่องแบบตรงไปตรงมา เนื่องจากมีเนื้อหาบังคับ แต่ก็สามารถสร้างสรรค์ให้ออกมาดีได้เช่นกัน
7. สารคดีแนะนำหรือเพื่อการศึกษ เป็นสารคดีที่ทำขึ้นเพื่อเหตุผลการศึกษา ให้ความรู้ ให้การศึกษา หรือสอน แนะนำให้ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด สารคดีประเภทนี้มีเนื้อหาบังคับเช่นกัน แต่ก็สามารถทำให้ออกมาดีได้

ส่วนรูปแบบของสารคดีโทรทัศน์แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ สารคดีเต็มรูปแบบและกึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว

1. รูปแบบสารคดีเต็มรูปแบบ จะดำเนินเรื่องด้วยภาพตลอด อาจมีการถามความเห็นของผู้เกี่ยวข้องบ้างแต่สั้น ไม่เกินครึ่งละ 1 นาที และรายการเดี่ยวอาจมีผู้ให้ความคิดเห็นหลายคน แต่รายการโดยส่วนใหญ่จะเสนอภาพที่เป็นกระบวนการ หรือเรื่องราวตามธรรมชาติ โดยไม่มีผู้ดำเนินรายการหรือเจ้าภาพในรายการ
2. รูปแบบกึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว เป็นรายการโทรทัศน์ที่มีผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่ดำเนินเรื่องพูดคุยกับผู้ชม และให้เสียงบรรยายตลอดเวลา โดยมีผู้ดำเนินรายการปรากฏตัวตอนต้น ตอนกลาง และตอนสรุปเท่าที่จำเป็น นอกนั้นเป็นภาพแสดงเรื่องราวหรือกระบวนการตามธรรมชาติ หรืออาจมีตัวแทนไปสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาแทรกเพื่อเสริมความคิดเห็น ผู้ดำเนินรายการอาจพูดในสตูดิโอ หรือพูดในสถานที่ถ่ายทำ อาทิ ภาพยนตร์เกี่ยวกับธรรมชาติก็ไปพูดในป่าที่มีสัตว์ป่าชนิดนั้นอาศัยอยู่ (Rand, 2001: 16-17)

ในบทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอว่า สารคดีโทรทัศน์ช่วยเปิดโลกทัศน์ของผู้ชมได้อย่างไร คำว่า “โลกทัศน์” (World View) หรือแปลตามศัพท์ว่า การมองโลก การมองเห็นโลก การรู้จักโลก ใช้หมายถึง ทัศนะหรือความคิดของผู้ใดผู้หนึ่งเกี่ยวกับโลกและสังคมของประชากรโลกหรือเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่แล้วหรือที่อาจจะเกิดขึ้นในโลก (กาญจนา นาคสกุล, 2554) ทั้งนี้ จะวิเคราะห์สารคดีโทรทัศน์รวม 8 รายการเรียงตามลำดับตัวอักษร ในด้านประเภท รูปแบบ และคุณค่า โดยใช้เกณฑ์ต่อไปนี้

ด้านประเภทของสารคดี	ใช้เกณฑ์ของบริษัทพาโนรามา เวิลด์ไวด์
ด้านรูปแบบ	ใช้เกณฑ์ของ Rand
ด้านคุณค่า	ใช้เกณฑ์ของธีรภาพ โลหิตกุล (มิติด้านที่ 2)

1. กบนอกกะลา

กบนอกกะลา เป็นสารคดีประเภทผสมผสาน เพราะมีเนื้อหาทั้งด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วัฒนธรรม ที่ชวนให้คนดูสงสัยใคร่รู้กับสิ่งรอบตัว โดยตั้งคำถามกับสิ่งเล็กๆ ใกล้ตัว แล้วเชื่อมโยงจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง นอกจากจะได้ความรู้แล้ว ยังได้ฝึกวิธีคิด รู้จักต่อยอดความคิดไปเรื่อยๆ เหมือนกับการชวนให้คนออกไปผจญภัยในพรมแดนของความรู้ เพื่อตามหาคำตอบด้วยกัน ใช้รูปแบบกึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว โดยให้ผู้ดำเนินรายการนำเข้าสู่เรื่อง แล้วชวนผู้ชมไปหาความรู้และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง ออกอากาศทุกวันศุกร์ เวลา 20.40 – 21.40 น. ทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์

จุดเด่นของสารคดีนี้คือ

1. เป็นสารคดีที่เจาะลึกเบื้องหลังสิ่งต่างๆ รอบตัว แต่เป็นสารคดีความรู้ที่ดูสนุก เรียกรอยยิ้มและเสียงหัวเราะจากผู้ชม
2. มีบทบรรยายภาษาไทยเพื่อโอกาสในการรับชมของผู้พิการทางการได้ยิน
3. มีการสื่อสารกับผู้ชมด้วยการให้ส่งไปรษณียบัตรตอบคำถามชิงรางวัล และจัดประกวดสารคดีในโครงการ กบจูเนียร์

คุณค่าของสารคดี

1. มีรูปแบบการนำเสนอที่ดี โดยให้ผู้ดำเนินรายการนำเข้าสู่เรื่องด้วยการตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกสงสัยใคร่รู้ แล้วนำผู้ชมไปค้นหาคำตอบร่วมกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการศึกษาโดยใช้หลักการทาง - วิทยาศาสตร์ นั่นคือ การสังเกต ตั้งปัญหา ตั้งสมมติฐาน ศึกษา สรุปผลและข้อเสนอแนะ เป็นการปลูกฝังวิธีคิดโดยการตั้งคำถามในสิ่งที่สงสัยและใช้วิธีการต่างๆ เพื่อค้นหาคำตอบ เช่น ตอนข้าวหลามหนองมน การสังเกต ถ้าไปเที่ยวชายทะเลแถวพัทยา บางแสน นอกจากของฝากที่เป็นอาหารทะเลแล้ว ยังมีข้าวหลามหนองมนด้วย การตั้งปัญหา ทำไมข้าวหลามหนองมนจึงเป็นของฝากยอดนิยม การตั้งสมมติฐาน ข้าวหลามหนองมนได้รับความนิยมเพราะความอร่อย การศึกษา ไปศึกษาวิธีทำ คือส่วนผสมและการเผา การสรุปผล ร้านที่ขายข้าวหลามหนองมนทุกร้านอร่อยเหมือนกัน จึงเป็นของฝากที่ได้รับความนิยมมาก ข้อเสนอแนะ ปัจจุบันมีการนำเข้าไม้ไผ่จากกัมพูชา และจะหมดภายใน 2 ปี ต่อไปข้าวหลามจะปรับเปลี่ยนรูปแบบบรรจุภัณฑ์อย่างไร เป็นคำถามทิ้งท้ายให้ผู้ชมคิดต่อ
สิ่งที่เป็นเสน่ห์ของรายการคือ ใช้ผู้ดำเนินรายการหลายคน เป็นคนรุ่นใหม่ที่สุดใสร่าเริงและมีความอยากรู้อยากเห็น เพื่อชวนผู้ชมไปสัมผัสกับต้นตอของความรู้ในสถานที่จริง นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอที่ฉับไว มีการใช้กราฟิกในการอธิบายเรื่องทำให้เข้าใจง่ายและชัดเจน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เป็นกันเองกับผู้ชม และแทรกอารมณ์ขัน ทำให้ชวนติดตาม มีการลำดับภาพที่ดี มีดนตรีประกอบที่ทันสมัยคั่นหูสอดคล้องกับภาพและเนื้อหาได้อย่างกลมกลืน
2. มีเนื้อหาที่ดี ผู้ชมได้รับความรู้ใหม่ๆ อันเกิดจากการตั้งประเด็นคำถามที่น่าสนใจ เชิญชวนให้ผู้อากรู้คำตอบ ข้อมูลที่นำเสนอมีความถูกต้อง ครบถ้วน เพราะได้มาจากแหล่งข้อมูลที่แท้จริง โดยเสนอภาพสถานที่ที่เกิดเรื่องราวและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในด้านนั้น เช่น ตอนโคขุนขุนพลวัวเนื้อ มีการตั้งคำถามว่า จริงหรือไม่ที่ “โคขุนโพนยางคำ” กำเนิดขึ้นจากการเมืองและการทหาร รู้หรือไม่ว่า “โคขุนโพนยางคำ” ไม่ใช่วัวบ้านๆ ของชาวนาไทยในภาคอีสาน แต่เป็นลูกครึ่งไทย-ฝรั่งเศส เนื้อสันในอยู่ตรงไหนของวัว ทำไมจึงเป็นสุดยอดเนื้อแห่งวงการ เป็นต้น
3. มีแง่คิดมุมมองดี จากการชมสารคดี อาทิ ข้าวหลามหนองมน ไล่เดือน-มหัศจรรย์เพื่อนร่วมโลก โขน- ศิลป์แผ่นดิน รถไฟฟ้า-ความรู้คู่ขนานบนรางไม่เคยหลับ ห้องผ่าตัด-ศาสตร์แห่งคมมีด นักผจญเพลิง- วีรบุรุษในเปลวไฟ กว่าจะเป็นพยาบาล ฯลฯ ทำให้ผู้ชมได้รับแง่คิดที่ก่อให้เกิดสำนึกในทางสร้างสรรค์ เช่น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการศึกษาและพัฒนาประเทศ ความเสียสละต่อส่วนรวม ความขยันหมั่นเพียรในการศึกษา เป็นต้น

ตัวอย่าง

ขุมทรัพย์ถ้ำค้างคาว (18 มิ.ย. 53)

รายการนำเสนอเรื่องราวของสัตว์ปีกที่เลี้ยงลูกด้วยนมตัวเล็กๆ ที่ชื่อ ค้างคาว แต่กลับเป็นวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่เกินตัว เพราะทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ และสร้างประโยชน์ให้แก่โลกอย่างคาดไม่ถึง ไม่เว้นแม้แต่ “ซี” ก้อนเล็กๆ ของมัน แต่ทุกวันนี้โพรงถ้ำตามภูเขาสูงซึ่งค้างคาวอาศัยอยู่ถูกรบกวนจากมนุษย์ ด้วยการตัดไม้ทำลายป่า ระเบิดภูเขา ทำให้ค้างคาวบางส่วนอพยพเข้าเขตป่าสงวน จนมนุษย์ไม่สามารถเข้าไปจับเก็บซีของมันได้อีก นักแสวงหาซีค้างคาวจึงต้องอพยพถิ่นฐานการทำมาหาซีตามไปด้วย จากคนไทยเก็บซีค้างคาวในประเทศ ก็ต้องไปเก็บและนำเข้าซีค้างคาวจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่การเก็บซีค้างคาวไม่ใช่เรื่องเล็กๆ ต้องขอสัมปทานจากรัฐและต้องมีโรงงานแปรรูปในประเทศลาวอีกด้วย

สารคดีตอนนี้นำเสนอเรื่องราวของคนไทยกลุ่มหนึ่งก็ตามหาขุมทรัพย์คือ ซีค้างคาว ไปจนถึงประเทศลาว ซึ่งยังมีป่าไม้และภูเขาอุดมสมบูรณ์ เหมาะจะเป็นที่อยู่อาศัย ทำให้ผู้ชมเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดจากสัตว์ตัวเล็กๆ ที่เราไม่เคยสนใจ คือ ค้างคาว สะท้อนให้เห็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีการตัดไม้ทำลายป่าและการระเบิดภูเขา จนค้างคาวต้องอพยพถิ่นฐานไป และยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของระบบนิเวศน์อีกด้วย

2. พระอาทิตย์บ้านฉัน พระจันทร์บ้านเธอ

พระอาทิตย์บ้านฉัน พระจันทร์บ้านเธอ เป็นสารคดีประเภทวัฒนธรรม ที่นำเสนอชีวิตคนไทยทั่วทุกถิ่น ที่อยู่อาศัยในวิถีที่แตกต่าง แต่เต็มไปด้วยความสุข ความภูมิใจ และความรักในถิ่นเกิด ใช้รูปแบบกึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว โดยผู้ดำเนินรายการ 2 คนสนทนาและพูดคุยกับผู้ชมตลอดรายการแต่ไม่ปรากฏตัว ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 15.30 - 16.00 น. ทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย

จุดเด่นของสารคดีนี้คือ เป็นสารคดีที่นำเสนอชีวิตคนไทยในท้องถิ่นต่างๆ ที่มีความสุขกับการทำงานและมีความรัก ความภูมิใจในถิ่นเกิดของตน สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้านและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย

คุณค่าของสารคดี

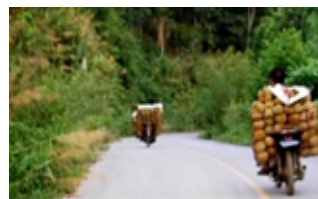
1. มีรูปแบบการนำเสนอที่ดี โดยให้ผู้ดำเนินรายการแนะนำให้ผู้ชมรู้จักชีวิตคนไทยในท้องถิ่นต่างๆ 2 แห่ง ซึ่งต่างก็มีสิ่งที่ดีไม่น้อยหน้ากัน และต่างก็มีความสุขกับชีวิตในถิ่นเกิดของตน มีการใช้ภาษาในลักษณะพูดคุยกับผู้ชมอย่างเป็นกันเอง มีการใช้มุมมองที่ได้อารมณ์สอดคล้องกับเนื้อหา มีการลำดับภาพที่ดี ใช้ดนตรีประกอบสอดคล้องกับภาพและเนื้อหา
2. มีเนื้อหาที่ดี ผู้ชมได้รับความรู้และความเพลิดเพลินจากการได้รู้จักชีวิตคนไทยในถิ่นต่างๆ เช่น หิน - เหล็กไฟบ้านฉันหินมันบ้านเธอ เธอเผาถ่านฉันเผากะลา เล่นว่าบ้านเธอเล่นกีตาร์กะเหรี่ยงบ้านฉันบ้านเธอมีปลาภูเขาบ้านฉันมีปูหิน เป็นต้น
3. มีแง่คิดมุมมองดี ผู้ชมเกิดความรัก ความหวงแหนในถิ่นเกิด และภูมิใจที่เกิดในผืนแผ่นดินไทยซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีภูมิปัญญาชาวบ้านที่สั่งสมและสืบทอดกันมาแต่อดีต และพัฒนาต่อยอดให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

ตัวอย่าง

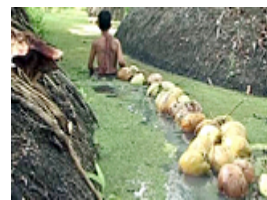
พระอาทิตย์บ้านฉันทน์ พระจันทร์บ้านเธอ : 19 มิ.ย. 53

รายการนำเสนอการลากมะพร้าวด้วยวิธีโบราณ ในร่องสวนที่บ้านบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม จากนั้นชมการขนทุเรียนด้วยมอเตอร์ไซค์ และลวดสลิงจากภูเขา ที่บ้านผามูบ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

การที่ชาวบ้านต้องใช้วิธีนี้ เพราะเส้นทางที่เข้าไปสวนทุเรียนนั้นเป็นภูเขาและเลาะเลาะ ไม่มีทางที่รถจะเข้าไปได้ นอกจากนี้ยังแนะนำทุเรียนพันธุ์หลินลับแล และหลงลับแล ซึ่งเป็นทุเรียนที่หาทานยาก และอร่อยไม่แพ้ทุเรียนเมืองนนท์

ส่วนการลากมะพร้าวด้วยวิธีโบราณในร่องสวน ที่บ้านบางคนที่ในจังหวัดสมุทรสงครามนั้น ลุงอำนาจซึ่งเป็นนักลากมะพร้าวในร่องน้ำประจำหมู่บ้านที่เหลื่ออยู่เพียงคนเดียว จะใช้ตะปูในการจิกมะพร้าว และใช้เชือกในการลาก เนื่องจากสวนอยู่ไกลจากถนน

สารคดีตอนนี้ทำให้ผู้ชมได้รับวิถีชีวิตของคนไทยใน 2 ท้องถิ่น คือ อุตรดิตถ์ และสมุทรสงคราม ซึ่งต่างประกอบอาชีพเกษตรกรรม และสามารถใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านมาพัฒนาการทำงาน มีความสุขกับชีวิตที่เรียบง่าย มีความรักและภูมิใจในถิ่นเกิด สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ มีภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม หากคนไทยมีความตั้งใจจริง ขยัน และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ย่อมประสบความสำเร็จในการทำงานอย่างแน่นอน

3. ทันโลกกับชัยรัตน์ ถมยา

ทันโลกกับชัยรัตน์ ถมยา เป็นสารคดีผสมผสานระหว่างสารคดีวัฒนธรรม ธรรมชาติ-สิ่งแวดล้อม และวิทยาศาสตร์-เทคโนโลยี โดยมีการวิเคราะห์สถานการณ์รอบโลก และสัมภาษณ์มุมมองของคนในข่าว เพื่อให้คนไทยรู้ทันทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ใช้รูปแบบกึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว โดยผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่พูดคุยกับผู้ชมตลอดรายการ ออกอากาศทุกวันเสาร์-อาทิตย์ เวลา 20.30 - 21.00 น. ทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย ดำเนินรายการโดย ชัยรัตน์ ถมยา

จุดเด่นของสารคดีนี้คือ เป็นสารคดีที่วิเคราะห์สถานการณ์รอบโลก ทำให้ผู้ชมทันสมัยทันเหตุการณ์ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี

คุณค่าของสารคดี

1. มีรูปแบบการนำเสนอที่ดี โดยให้ผู้ดำเนินรายการเกริ่นนำว่า สารคดีตอนนี้จะเสนอเรื่องอะไรบ้าง จากนั้นก็นำเสนอทีละเรื่อง สำหรับเรื่องที่มีความสำคัญหรือมีผลกระทบต่อสังคมก็จะวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ผลกระทบ เสนอแนวทางในการแก้ปัญหา หรือฝากแง่คิดให้แก่ผู้ชม หรือมีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย เพื่อจะได้ทัศนะที่รอบด้าน นอกจากนี้ผู้ดำเนินรายการยังใช้ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ทำให้ผู้ชมได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของโลกได้เป็นอย่างดี
2. มีเนื้อหาที่ดี เรื่องที่เลือกนำมาเสนอแต่ละตอนมีความหลากหลายและทันสมัย ทำให้ผู้ชมได้รับสาระทางปัญญา ได้รับความรู้ใหม่ๆ ที่ทำให้ “ทันโลก” สอดคล้องกับชื่อและวัตถุประสงค์ของรายการ นอกจากนี้ยังให้ข้อมูลที่ถูกต้องและรอบด้าน เช่น ปัญหาของทหารผ่านศึกในอังกฤษ ความทุกข์ของพ่อแม่ชนชั้นกลางในอินเดีย ความสามารถของหุ่นยนต์เสมือนมนุษย์ ภูเขาไฟเมราปีทำลายมรดกโลกบาหลีพุทโท วิเคราะห์ปัจจัยที่มาของการประท้วงในอียิปต์ เป็นต้น
3. มีแง่คิดมุมมองดี เนื่องจากผู้ดำเนินรายการซึ่งเคยทำหน้าที่ผู้สื่อข่าวมานานปี ทำให้วิเคราะห์ - สถานการณ์โลกได้อย่างถูกต้อง และช่วยให้ผู้ชมเข้าใจความเป็นมาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ชัดเจน นอกจากนี้ยังได้แง่คิดที่น่าสนใจจากการประเมินสถานการณ์หรือคาดการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปด้วย

ตัวอย่าง

ทันโลกกับชัยรัตน์ ถมยา (9 ต.ค. 53)

รายการตอนนี้เป็นสาระสัมภาษณ์เลขาฯ อาเซียนถึงประเด็นที่ยุโรปสนใจอาเซียน และชมบรรยากาศการเดินทางโดยรถยนต์จากไทยสู่เวียดนามเพื่อร่วมฉลอง 1,000 ปีกรุงฮานอย

สัมภาษณ์เลขาธิการอาเซียนสุรินทร์ พิศสุวรรณ กับการประชุมร่วมเอเชีย-ยุโรป (ASEM) ที่ประเทศเบลเยียม ถึงประเด็นความสนใจของประเทศสหรัฐอเมริกาและยุโรปกับประเทศในกลุ่มอาเซียน

ช่วงวันที่ 1-10 ตุลาคม 2553 ประเทศเวียดนามมีการเฉลิมฉลองครบรอบ 1,000 ปีของกรุงฮานอย รายการทันโลกฯ ได้ส่งผู้สื่อข่าวไปร่วมสังเกตการณ์ โดยเดินทางทางรถยนต์ข้ามจากชายแดนไทยไปยัง สปป.ลาว ก่อนจะข้ามไปที่เวียดนาม เพื่อจะได้นำบรรยากาศของบ้านเมืองทั้งสองประเทศในระหว่างเส้นทางการเดินทางมาฝากผู้ชม

เส้นทางไทย - ลาว - เวียดนาม เส้นเลือดสำคัญของอนาคตอาเซียน

ประดับป้าย ธงทิว เฉลิมฉลองรับ 1,000 ปี กรุงฮานอย

จากสารคดีตอนนี้ทำให้ผู้ชมตระหนักว่า ปัจจุบันเอเชียเป็นแหล่งการค้าที่สำคัญของโลก สหรัฐอเมริกาและยุโรปต่างให้ความสนใจที่จะมาลงทุนและส่งสินค้ามาจำหน่าย เนื่องจากยังมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีค่าจ้างแรงงานถูก และมีประชากรมาก ด้วยเหตุนี้ประเทศต่างๆ ในเอเชียจึงได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มประเทศอาเซียน เพื่อจะได้ร่วมมือกันในการพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจ และปกป้องผลประโยชน์ของอาเซียน อาทิ การสร้างถนนเชื่อมโยงการเดินทางระหว่างไทย-ลาว-เวียดนาม การยกเว้นภาษีนำเข้าสินค้าบางประเภท ฯลฯ

4. ทู่งแสงตะวัน

ทู่งแสงตะวัน เป็นสารคดีประเภทวัฒนธรรม ที่เล่าเรื่องราวของเด็กในชุมชนต่างๆ ที่ได้เรียนรู้และสัมผัสโลก โดยมีครอบครัว ชุมชน และธรรมชาติเป็นครู โลกแห่งการเรียนรู้จึงเต็มไปด้วยความสนุกสนาน ร่าเริง และรื่นรมย์ ใช้รูปแบบกึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว โดยถ่ายทำในสถานที่จริง ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 06.25-06.50 น. ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ดำเนินรายการโดย นิรมล เมธีสุวกุล

จุดเด่นของสารคดีนี้คือ

1. เป็นสารคดีที่นำเสนอชีวิตของเด็กในชุมชนต่างๆ ที่มีวัฒนธรรม มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยให้เด็กมีส่วนร่วมในการดำเนินเรื่องและนำเสนอเรื่องราวของตน ทำให้ได้เห็นวิถีชีวิตที่แตกต่างและหลากหลาย ซึ่งต่างก็มีความงดงามแฝงอยู่
2. มีการสื่อสารกับผู้ชมด้วยการจัดโครงการทู่งแสงตะวันสัญจร รับสมัครผู้ชมร่วมเดินทางไปทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กในชุมชนต่างๆ โครงการประกวด MV ทู่งแสงตะวันครบรอบ 20 ปี

คุณค่าของสารคดี

1. มีรูปแบบการนำเสนอที่ดี โดยผู้ดำเนินรายการนำผู้ชมไปพบกับเด็กๆ ที่อยู่ในชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ และให้เด็กเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวของตนในด้านวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ทำให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงความสดใส บริสุทธิ์ และมุมมองของเด็กที่มีต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว มีการดำเนินเรื่องที่กระชับ เข้าใจง่าย มีการลำดับภาพที่ดี และมีการใช้เพลงประกอบที่เหมาะสมกับภาพและเนื้อหา ช่วยสื่อให้เห็นโลกที่สดใสสวยงามของเด็ก และสัมผัสถึงความสุขของเด็กๆ กับธรรมชาติ
2. มีเนื้อหาที่ดี ผู้ชมได้รู้จักวิถีชีวิตของเด็กที่อยู่ในชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ เช่น สายใยไหล่ สุขใจในป่า จาก แม่ลงที่ฉันทัก ปีใหม่กินแดง ตักบาตรชนมครก เป็นต้น ทำให้ผู้ชมที่เป็นเด็กได้รับรู้ชีวิตของเพื่อนๆ ในท้องถิ่นอื่น ได้รู้จักเพื่อนใหม่ เข้าใจวิถีชีวิตที่ต่างกันไป เห็นตัวอย่างในการใช้ชีวิต และมุมมองของเพื่อนวัยเดียวกันที่มีต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตต่อไปได้ ส่วนผู้ชมที่เป็นผู้ใหญ่ก็ทำให้เข้าใจเด็กมากขึ้น
3. มีแง่คิดมุมมองดี สารคดีเรื่องนี้ช่วยให้ผู้ชมที่เป็นผู้ใหญ่เข้าใจชีวิตและความคิดของเด็กมากขึ้น ทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนาเด็กให้สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของเด็กยิ่งขึ้น ส่วนผู้ชมที่เป็นเด็กก็ทำให้เข้าใจความคิดของผู้อื่น เป็นการเปิดโลก เปิดมุมมองในชีวิตให้กว้างขึ้น

ตัวอย่าง

ทู่งแสงตะวัน ตอน สีสิ้นแห่งท้องทุ่ง (22 ม.ค. 54)

รายการรายการทุ่งแสงตะวัน ตอน : สีเส้นแห่งท้องทุ่ง

แปลงผักหลากหลายไร้สารพิษของเด็กๆ บ้านน้ำซับ อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้ใหญ่ในชุมชนมาช้านาน มีการส่งเสริมให้ลูกหลานได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทุกระบวนการ ทั้งการปลูก รดน้ำ และเก็บเกี่ยว แปลงผักหลากสีจึงเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรและสนามวิ่งเล่นของเด็กๆ ไปพร้อมๆ กัน

เมื่อมีโอกาสได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ และทดลองทำจริง เด็กๆ จึงซึมซับวิถีชีวิตเรียบง่ายจากการทำเกษตรแบบพอเพียงมาจากแม่ๆ ป้า ๆ ในครอบครัว และพร้อมจะนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติต่อไป เด็กๆ บอกว่าคนที่มีความสุขดี ก็เพราะสีเส้นของผักไม่เพียงแต่ทำให้แปลงผักดูสะอาดเท่านั้นแต่ยังมีคุณค่าทางโภชนาการมากมาย

สารคดีเรื่องนี้ทำให้ตระหนักว่า ครอบครัวยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของเด็ก หากเด็กได้เรียนรู้จากการปฏิบัติก็จะทำให้เขาซึมซับความรู้และวิถีชีวิตที่เรียบง่ายจากการทำเกษตรแบบพอเพียง นอกจากนั้นยังชี้ให้เห็นว่าผักมีคุณค่าทางโภชนาการ และการปลูกผักไร้สารพิษเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ

5. ไทยโซว์

ไทยโซว์ เป็นสารคดีประเภทวัฒนธรรม ที่มุ่งเชิดชูศิลปะดนตรี และการแสดงของไทยให้ทรงคุณค่า สง่างาม สมกับเป็นสมบัติของชนชาติไทย พร้อมสอดแทรกสาระที่จะทำให้ผู้ชมทุกรุ่นทุกวัยดูศิลปะของไทยได้อย่างเข้าใจ อิ่มเอม และตระหนักถึงรากของความเป็นไทย ใช้รูปแบบกึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว โดยผู้ดำเนินรายการปรากฏตัวเท่าที่จำเป็น นอกนั้นเป็นภาพการแสดง ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 18.00 - 18.30 น. ทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย ดำเนินรายการโดย คมสันต์ สุหนต์

จุดเด่นของสารคดีนี้คือ นำเสนอผลงานของผู้มีฝีมือด้านดนตรีและศิลปะการแสดงทุกแขนงของไทย พร้อมทั้ง -

แนะนำวิธีการชมศิลปะไทยให้เข้าใจ ได้รรถรส และตระหนักถึงแก่นแท้ของความเป็นไทย

คุณค่าของสารคดี

1. มีรูปแบบการนำเสนอที่ดี โดยผู้ดำเนินรายการแนะนำประวัติผู้มีฝีมือด้านดนตรีและศิลปะการแสดงพอสังเขป จากนั้นก็นำผู้ชมไปรู้จักกับความเป็นอยู่ สัมภาษณ์นักดนตรีหรือนักแสดงในด้านชีวิตและผลงาน และนำเสนอผลงานที่โดดเด่นและมีชื่อเสียง โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ใช้มุมกล้องในการถ่ายทอดลีลาของการแสดงดนตรีหรือการแสดงได้อย่างชัดเจน สื่อให้เห็นความประณีตงดงามของศิลปะแต่ละแขนง

2. มีเนื้อหาที่ดี ผู้ชมได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับดนตรีไทยและศิลปะการแสดงทุกแขนงของไทย เช่น โนราเมืองตรัง เพลงพื้นบ้านสายเลือดสุพรรณ มวยโบราณสกลนคร ซอแม่บัวซอน เป็นต้น เป็นข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้ เพราะได้รับการบอกเล่าจากผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ และยังได้เห็นการแสดงของยอดฝีมือด้านดนตรีและการแสดงด้วย
3. มีแง่คิดมุมมองดี ผู้ชมได้ตระหนักว่า คนไทยมีความสามารถด้านศิลปะไม่แพ้ชาติใด และได้สร้างสรรค์ดนตรีและการแสดงที่วิจิตรบรรจงไว้ให้เป็นสมบัติของชาติ

ตัวอย่าง

ไทยโชว์ : สมบัติ สิมหฺล้า (10 ต.ค. 53)

รายการนำเสนอความสามารถของหมอแคนอัจฉริยะ "สมบัติ สิมหฺล้า"

ชื่อเสียงการเป่าแคนของสมบัติ สิมหฺล้าโด่งดังมานานหลายสิบปี เริ่มตั้งแต่ขณะเลิกการประกวดแคนแดนอีสาน ด้วยลายแคนที่พิสดารจนชนะใจคนดูและกรรมการ เป็นหนึ่งในศิลปินรับเชิญของวงฟองน้ำ วงดนตรีร่วมสมัยชั้นครูที่ตระเวนแสดงมาแล้วทั่วโลก เป็นครูสอนลายแคนให้บุคคลที่มีชื่อเสียงมากมาย ร่วมงานกับศิลปินหมอลำชื่อดังและศิลปินทุกแนวหน้าไม่ถ้วน

ทีมงานไทยโชว์ได้เดินทางไป อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เพื่อถ่ายทำพูดคุยถึงชีวิตความเป็นอยู่ ในบรรยากาศสดใสของท้องทุ่งนาที่มองเห็นสุดลูกหูลูกตา และเชื้อเชิญให้มาแสดงแบบ One Man Show

เริ่มจาก ลายใหญ่ -โชว์เป่าหมุนแคน 360 องศา ลายน้อย ลายรถไฟ-ลายที่สร้างชื่อเสียงร่วมกับศิลปินวง "ฟองน้ำ" ในมิติความแปลกร่วมสมัย ลายวัวขึ้นภู ลายแซ็กลำเพลิน-เป่าแคนเลียนแบบเสียงแซกโซโฟน ลายสุดสายแนน (สุดสะแนน) ลายแคนพิสดาร หมาหยอกไก่ ลายลำเพลิน ลายเต้ยโขง-เป่าแคนคู่กับน้องแคนลูกสาวคนเดียวของสมบัติ เป่าโหวตลายอีสานเขียว และแถมท้ายเป่าแคนกับหมอลำรับเชิญแม่บัวพัน สนั่นเมือง ลำนิทานเรื่อง นกกระจิบ นกกระจอก (นกกระจาบ)

นอกจากความเป็นอัจฉริยะที่เห็นได้จากการแสดงของสมบัติแล้ว ยังได้เห็นการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายสมถะ เมื่อได้คำตักมาทุกบาททุกสตางค์ จะให้ลูกเมียทั้งหมดมีคำพูดหนึ่งที่ทั้งกินใจและสะเทือนใจมากกว่า "ไม่เป็นไรพอดได้ ขอให้ลูกเมียพอมีกิน แค่นี้พอก็คือใจ" นี่คือนำครอครวที่เป็นตัวอย่างดีๆ ให้แก่ผู้คนในสังคม แม้จะมองไม่เห็น แต่มองโลกในแง่ดี รื่นเรริง ร่ำรวยอารมณ์ขัน สร้างสรรค์ลายแคนพิสตาร ผลงานใหม่ๆ มาประดับโลกอย่างต่อเนื่อง

สารคดีตอนนี้ทำให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงความเป็นอัจฉริยะด้านดนตรีของสมบัติ สิมหฺล้า หมอแคนที่สร้างสรรค์ผลงานไว้ให้เป็นสมบัติของคนไทย แม้ตาจะมองไม่เห็นแต่สมองและหัวใจที่เปี่ยมด้วยสุนทรีย์ทำให้ผู้ชมได้สัมผัสถึงความงามของคีตศิลป์ และได้เห็นตัวอย่างของหัวหน้าครอบครัวผู้ไม่ยอมแพ้ต่อชีวิต เขาจึงเป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคมดังคำกล่าวของผู้ดำเนินรายการที่ว่า "สมบัติ สิมหฺล้า คงไม่ใช่แค่สมบัติของคนไทย แต่เป็นสมบัติของคนทั้งโลก ท่านคือ อนุสาวรีย์คนเป่าแคนที่เคลื่อนไหวได้ เป็นตำนานหมอแคนอัจฉริยะที่ยังมีเลือดเนื้อและลมหายใจ"

6. อีฐก่อนแรก

อีฐก่อนแรก เป็นสารคดีประเภทอัตชีวประวัติ ที่พาผู้ชมเดินทางไปพร้อมๆ กับอีฐก่อนหลังซึ่งเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ เพื่อไปเรียนรู้และใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลที่เป็นเสมือนกับอีฐก่อนแรก ที่วางรากฐานและอุทิศตนเพื่อสังคมโดยไม่ได้หวังสิ่งตอบแทน ใช้รูปแบบกึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 15.05 - 15.30 น. ทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย ดำเนินรายการโดย โสภณ ศรีสกุล และอนันต์ธนา มงคลศิริ

จุดเด่นของสารคดีนี้คือ เป็นสารคดีที่นำเสนอเรื่องราวของบุคคลต้นแบบที่สามารถเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นเกิดความคิดที่จะดำเนินรอยตาม เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม โดยให้คนรุ่นใหม่ไปใช้ชีวิตร่วมกัน เพื่อศึกษาวิถีชีวิตในด้านความเป็นอยู่ ทัศนคติในการมองโลกและชีวิต และผลงาน

คุณค่าของสารคดี

1. มีรูปแบบการนำเสนอที่ดี โดยให้ผู้ดำเนินรายการนำผู้ชมไปพบกับบุคคลต้นแบบและพูดคุยกัน เพื่อให้เข้าใจความคิดและการกระทำของเขา จากนั้นนำเสนอความเป็นอยู่ การทำงาน และการใช้ชีวิตในสังคม โดยใช้มุมกล้องที่ดีในการถ่ายทอดเรื่องราวและอารมณ์มายังผู้ชม
2. มีเนื้อหาที่ดี นำเสนอชีวิตของบุคคลที่หลากหลายเพศ วัย อายุ อาชีพ การศึกษา ทำให้ผู้ชมเกิดแรงบันดาลใจที่จะทำความดีและทำประโยชน์เพื่อสังคม แม้จะเป็นเพียงคนธรรมดาในสังคม ไม่ได้มีชื่อเสียง มีฐานะทางการเงิน หรือมีการศึกษาสูงก็สามารถทำสิ่งที่ดีและสร้างสรรค์สังคมได้เช่นกัน เช่น เด็กเล่นเงา : สานต่อลมหายใจหนึ่งใหญ่วัดขนอน ครูอาสา น้อย BE Magazine นิตยสารแห่งความหวังและพลังของคนรุ่นใหม่ อดิญา หงษา ขวัญชานาแห่งมูลนิธิขวัญข้าว จรรยา พิทักษ์ "ผู้ใหญ่หัวใจเพชร" เป็นต้น
3. มีแง่คิดมุมมองดี ทำให้ผู้ชมได้เห็นตัวอย่างการใช้ชีวิตของบุคคลที่มุ่งหวังให้สิ่งที่ตนกระทำนั้นเกิด - ประโยชน์แก่สังคม และทำความดีโดยไม่ได้หวังสิ่งใดตอบแทน

ตัวอย่าง

อิฐก้อนแรก : ไสว แสงสว่าง (2 ต.ค. 53)

รายการนำเสนอเรื่องราวของไสว แสงสว่าง และแรงบันดาลใจว่าทำไมเขาจึงต้องการให้เกิดธนาคารต้นไม้ขึ้น และอิฐก้อนหลังที่มาพร้อมเรียนรู้ นั้น จะเก็บเกี่ยวประสบการณ์ไปได้มากน้อยแค่ไหน

ปัจจุบันธนาคารต้นไม้ถือเป็นวาระแห่งชาติในการที่จะปลดปล่อยหนี้ให้แก่เกษตรกร โดยเอาต้นไม้ที่ปลูกมาประเมินมูลค่าเป็นทรัพย์สิน โดยที่ไม่ต้องตัดไม้ ซึ่งนอกจากจะช่วยบรรเทาความทุกข์ยากให้แก่ผู้ประกอบการอาชีพในภาคเกษตรกรรมแล้ว ยังช่วยเพิ่มพื้นที่ป่าให้แก่ชุมชนหลายหมื่นไร่

ผ่านการผลักดันและวางรากฐานจากผู้ชายธรรมดาๆ คนหนึ่ง ที่ชื่อไสว แสงสว่าง ผู้จัดการธนาคารที่น่ารักที่สุดแห่งหนึ่งของโลก อย่าง "ธนาคารต้นไม้" นั่นเอง

สารคดีตอนนี้ชี้ให้เห็นว่า คนรุ่นเก่าเปรียบเสมือนอิฐก้อนแรกที่เปี่ยมด้วยความรู้และประสบการณ์ในชีวิต เป็นผู้ที่วางรากฐานของสังคมให้แก่คนรุ่นใหม่ ส่วนคนรุ่นใหม่ก็เปรียบเสมือนอิฐก้อนที่ 2 ที่มีพลังและความมุ่งมั่นอย่างไรก็ตาม ถ้าไม่มีอดีตก็ไม่มีปัจจุบัน ดังนั้นหากคนรุ่นใหม่ยอมรับคนรุ่นเก่าและรวมพลังกัน ก็ยอมสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้แก่สังคมได้มากมาย

7. SME ตีแตก

SME ตีแตก เป็นสารคดีประเภทแนะนำหรือเพื่อการศึกษา ที่สร้างแรงบันดาลใจ สนับสนุนธุรกิจเอสเอ็มอีไทยที่กำลังเริ่มต้น และแนะนำแนวทางการทำธุรกิจที่ถูกต้องอย่างครบวงจร โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางธุรกิจ ผู้เชี่ยวชาญทางการตลาด และที่ปรึกษาทางการเงินของธนาคารกสิกรไทย ใช้รูปแบบกึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว มีผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่สัมภาษณ์เจ้าของธุรกิจและผู้ทรงคุณวุฒิ ออกอากาศทุกวันศุกร์ เวลา 23.05 – 00.15 น. ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 5 ดำเนินรายการโดย ปัญญา นรินทร์กุล

จุดเด่นของสารคดีนี้คือ

1. เป็นสารคดีที่เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการที่ต้องการขอสินเชื่อจากธนาคารนำเสนอแผนธุรกิจ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งถึงแม้จะไม่ได้รางวัลแต่ก็ได้ประชาสัมพันธ์ธุรกิจ และได้แง่คิดและกลยุทธ์ไปใช้ปรับปรุงกิจการให้ประสบผลสำเร็จ เพราะได้รู้จักอ่อนจุดแข็งของธุรกิจ
2. มีการขึ้นตัวหนังสือหน้าจอโทรทัศน์เพื่ออธิบายคำศัพท์ทางธุรกิจตลอดรายการ ทำให้ผู้ชมเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น
3. มีการสัญจรไปถ่ายทำรายการในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อเพิ่มสีสันของรายการและสร้างแบรนด์ K-SME ให้เข้าถึงผู้ประกอบการยิ่งขึ้น

คุณค่าของสารคดี

1. มีรูปแบบการนำเสนอที่ดี โดยให้ผู้ดำเนินรายการแนะนำผู้ประกอบการ แล้วให้ผู้ประกอบการเล่าประวัติความเป็นมาของกิจการ แนวคิดและแรงบันดาลใจในการทำธุรกิจ กลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไข ตลอดจนแผนงานในอนาคต โดยนำไปดูสถานที่จริงเพื่อให้เห็นทำเลที่ตั้ง การตกแต่งสถานที่ และการดำเนินงาน จากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นนักวิชาการ นักการธนาคาร และผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จในธุรกิจนั้นเป็นผู้ให้ความเห็น ทั้งนี้ผู้ดำเนินรายการจะทำหน้าที่สร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน ชวนติดตาม ไม่เคร่งเครียดจนเกินไป ขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้ชมเข้าใจหลักในการทำธุรกิจ การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง การวิเคราะห์ความเสี่ยง และนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานของตนได้

เสน่ห์ของรายการนี้อยู่ที่อาจารย์ธันยวัชร ไชยตระกูลชัย ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความุดตันแต่ก็แฝงไว้ด้วยอารมณ์ขัน จึงสร้างทั้งความตื่นเต้นและความเฮฮาได้ในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ยังใช้ภาษาได้ดี สามารถอธิบายเรื่องทางการตลาดที่เข้าใจยากให้ผู้ชมเข้าใจได้ง่ายขึ้นด้วย

2. มีเนื้อหาที่ดี ผู้ชมได้เห็นตัวอย่างของการประกอบธุรกิจประเภทต่างๆ เช่น I-maru ไอศกรีมรูปไข่ ผลิตจากเนื้อผลไม้ 100% โฟกัส โกอินเตอร์ปาท่องโก๋ สุตรธัญพืช ร้านปังเวีย...เฮีย หมูทอดเจิ้ง เป็นต้น นับเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจและมีประโยชน์ทั้งแก่ผู้ชมทั่วไปซึ่งเป็นผู้บริโภค ผู้ประกอบการหรือผู้ที่คิดจะประกอบการธุรกิจนั้น ตลอดจนนักเรียนนักศึกษาด้านบริหารธุรกิจ เพราะทำให้เข้าใจแนวคิด และการวางแผนกลยุทธ์ในการประกอบธุรกิจโดยการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งและความเสี่ยงของธุรกิจ ทั้งในมุมมองของผู้ประกอบการ นักวิชาการ และนักการธนาคาร ทำให้ได้ความเห็นที่รอบด้าน
3. มีแง่คิดมุมมองดี จากรายการนี้จะเห็นได้ว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่มองโลกในแง่บวก จึงทำให้มีการตั้งเป้าหมายเกินจริง และมองไม่เห็นจุดอ่อนของตน ทำให้ไม่มีแผนสำรองหากสถานการณ์ไม่เป็นไปตามที่คิด ผู้ชมจะได้แง่คิดว่า ในการทำงานต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน สามารถทำได้จริง มีการวางแผนงานในด้านต่างๆ อย่างรอบคอบ และเมื่อทำงานแล้วต้องมีการประเมินผล โดยวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคของธุรกิจ เพื่อปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ตัวอย่าง

รายการ SME ตีแตก วันศุกร์ที่ 1 ตุลาคม 2553 แนะนำธุรกิจร้านมาตี โกปี้ ร้านกาแฟที่ขึ้นชื่อของจังหวัดราชบุรี จุดเด่นของร้านที่เจ้าของถือเป็นกลยุทธ์การตลาดก็คือ เป็นร้านกาแฟที่เสมือนการย้อนรอยไปสู่อดีต โดยสะท้อนบรรยากาศของสภาพอากาศสมัยก่อน และมีรสชาติของกาแฟสูตรเวียดนามแท้ ด้วยขั้นตอนและกรรมวิธีในการทำที่ละเอียดละไม จึงทำให้รสชาติกาแฟมีความหอม แค่นี้ยังได้กลิ่นของกาแฟก็ชวนให้ลิ้มลอง แต่คณะกรรมการกลับไม่เคลิบเคลิ้มไปกับรสชาติและความหอมของกาแฟเวียดนาม เพราะกลยุทธ์การตลาดนั้นไม่สอดคล้องกับการดำเนินงานซึ่งจำหน่ายเบเกอรี่และหมี่กรอบเป็นสินค้าหลักแทนที่จะเป็นกาแฟ และมุ่งลูกค้าชาวมักกว่าลูกค้าประจำ ทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์การตลาดที่ตั้งไว้ คณะกรรมการจึงเสนอให้ร้านยึดถือกลยุทธ์การตลาดเป็นหลักในการดำเนินงาน เพื่อให้เป็นร้านกาแฟที่ครองใจลูกค้าอย่างแท้จริง

สารคดีตอนนี้ชี้ให้เห็นว่า การประกอบธุรกิจให้ประสบความสำเร็จและครองใจลูกค้านั้น ต้องกำหนดกลยุทธ์การตลาดให้ชัดเจนและสอดคล้องกับธุรกิจ จากนั้นต้องดำเนินงานตามกลยุทธ์ที่ตั้งไว้ หากมีปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ ก็ต้องวิเคราะห์หาสาเหตุและพยายามแก้ไขปัญหานั้น ความสำเร็จก็จะอยู่ไม่ไกลเกินเอื้อม

8. Spirit of Asia

Spirit of Asia เป็นสารคดีประเภทวัฒนธรรม ที่ทำให้เข้าใจชีวิตและความเป็นอยู่ของคนเอเชีย ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมอันล้ำค่าของเอเชีย ใช้รูปแบบกึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว ผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่พูดคุยกับผู้ชมโดยไม่ปรากฏตัว และให้ภาพแสดงเรื่องราว ออกอากาศทุกวันอาทิตย์ เวลา 17.30 - 18.00 น. ทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย

จุดเด่นของสารคดีนี้คือ เป็นสารคดีที่นำเสนอวิถีชีวิตของคนเอเชีย ซึ่งมีความเป็นอยู่ ประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ แสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองที่มีมาตั้งแต่อดีตหลายร้อยหลายพันปี

คุณค่าของสารคดี

1. มีรูปแบบการนำเสนอที่ดี โดยผู้ดำเนินรายการนำผู้ชมไปรู้จักกับวิถีชีวิตของชาติต่างๆ ในเอเชีย อาทิ จีน อินเดีย เนปาล ปากีสถาน พม่า ลาว เวียดนาม มาเลเซีย ฯลฯ มีการดำเนินเรื่องดี ใช้ภาษาสละสลวย ใช้ภาพถ่ายทอวิถีชีวิตของผู้คน สภาพภูมิประเทศ และประเพณีวัฒนธรรมได้ดี ดนตรีประกอบเหมาะสมกลมกลืนกับภาพและเนื้อหา และสื่ออารมณ์ของเรื่อง

2. มีเนื้อหาที่ดี ผู้ชมได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตคนเอเชียยิ่งขึ้น โดยให้ข้อมูลที่ถูกต้องและรอบด้าน เช่น อินเดีย-ปริศนาของมหาเทพฮินดู เนปาล-หิมาลัยในลมฝน ปากีสถาน-ฟ้าดินบรรจบที่คาราโครัม ลาว-เมืองคู่แฝด บังกาฬ-ปากซัน เวียดนาม-มังกรทงลอง มาเลเซีย-ทรัพย์บนดินถิ่นมลายู เป็นต้น
3. มีแง่คิดมุมมองดี ผู้ชมได้รับรู้ว่าเอเชียประกอบด้วยชนชาติต่างๆ ที่มีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนประเพณี วัฒนธรรมอันล้ำค่า สมควรที่คนเอเชียจะภาคภูมิใจและรักษาไว้เป็นสมบัติของโลก

ตัวอย่าง

Spirit of Asia : คาสือ ชุมทางบนเส้นทางสายไหม (26 ก.ย. 53)

รายการนำเสนอเส้นทางการค้าโบราณจากซีอานจนถึงคาสือ ซึ่งเป็นหนึ่งในเส้นทางสายไหมที่อยู่ในจีน เมืองเหอเถียนคือแหล่งกำเนิดของแพรไหม ผืนแรก และการคิดค้นกระดาษขึ้นเป็นครั้งแรก

หลังจากที่ตกอยู่ในบรรยากาศลึกลับของธรรมชาติในแคนยอนหุบผาแดง ก็ถึงเวลาที่ จะข้ามทะเลทรายที่อันตรายที่สุดในโลก ทากลามากัน

เพื่อตัดเข้าสู่เส้นทางสายไหมทางตอนใต้ เข้าเมืองเหอเถียน ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดการ ทอไหม ผลิตกระดาษ จากนั้นไปดูการขุดหาทรัพย์จากใต้ดินที่ผู้คนปรารถนาที่จะ ครอบครอง นั่นคือ หยกชั้นดีแห่งเหอเถียน สัมผัสชีวิตของชาวอุยกูร์กับเส้นทางทาง บกที่เก่าแก่และยากลำบากที่สุดในโลก

สารคดีตอนนี้ทำให้รู้ว่า จีนซึ่งเป็นประเทศหนึ่งในเอเชียมีความสามารถด้านการค้ามาตั้งแต่สมัยโบราณ รวมทั้งมีอารยธรรมที่น่าทึ่ง คือ การทอผ้าไหม และการทำกระดาษ นอกจากนี้ยังนำผู้ชมไปสัมผัสชีวิตของชาวอุยกูร์ที่ต้องต่อสู้กับความยากลำบากในดินแดนอันทุรกันดาร ทำให้เห็นถึงความมานะพยายาม ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก และความคิดสร้างสรรค์ของคนจีนที่นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของชาติ

บทสรุป

โทรทัศน์เป็นสื่อที่ให้ประโยชน์ทั้งความรู้และความบันเทิง แต่น่าเสียดายที่ผู้ชมส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ของโทรทัศน์เพียงด้านเดียวคือ ความบันเทิง ทั้งๆ ที่สารคดีเป็นรายการที่มีคุณค่า เพราะเป็น”เรื่องจริง” ที่บอกเล่าเรื่องราวให้ความรู้ความคิด เกี่ยวกับชีวิต สภาพแวดล้อม สรรพสิ่ง และถูกนำเสนออย่าง “สร้างสรรค์” เพราะผู้ผลิตตั้งใจให้ “เกิดผลกระทบบางอย่างกับคน ดูแล้วคิดต่อได้”

ชินินทร์ ชมะโชติ แห่ง Panorama Worldwide กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “ประสบการณ์กว่า ๒๐ ปีในงานสารคดี ทำให้ผมสรุปได้ว่าเราเป็นเพียงมนุษย์ตัวเล็ก ๆ ที่ยังไม่รู้เรื่องราวอีกมากมายในจักรวาล ตายแล้วก็ไม่มีวันรู้ได้หมด เปรียบเหมือนกำทรายอยู่ในมือ แล้วคิดว่า...โอ้โฮ ทรายในมือของเรามันมากมายมหาศาลเลยนะ ขณะที่เงยหน้าขึ้นมองแล้วพบว่าตัวเองยืนอยู่บนชายหาดที่ไต่เท้ายังมีผืนทรายอีกกว้างไกลสุดสายตา” การเปิดรับเรื่องราวจากสารคดีจึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเปิดโลกทัศน์ให้แก่ผู้ชมในด้านต่างๆ ทำให้มีความรู้ความคิดที่กว้างไกลและลึกซึ้ง และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตได้ต่อไป

บรรณานุกรม

กบนอกกะลา : ขุมทรัพย์ถ้ำค้างคาว (18 มิ.ย. 53) [ออนไลน์]. 7 ตุลาคม 2553. เข้าถึงจาก :

http://www.tvburabha.com/tvb/home/program_detail.asp?id=856&cate=2

กาญจนา นาคสกุล. 11 กุมภาพันธ์ 2554. โลกทัศน์ [ออนไลน์]. เข้าถึงจาก :

<http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=223>

จิตต์โสภิน รัตตเสรี. 2540. “ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อพฤติกรรมการรับชมรายการสารคดีทางโทรทัศน์ของประชาชนในกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทันโลกกับซัยรัทธ์ ถมยา (9 ต.ค.53) [ออนไลน์]. 7 ตุลาคม 2553. เข้าถึงจาก : <http://www.thaipbs.or.th/Tunlok/>

ทีวีไกด์: รายการ SME ตีแตก เจาะร้านกาแฟสูตรเวียดนาม ธุรกิจของคนมีฝัน ใครอยากทำ ต้องดู!!!

[ออนไลน์]. 7 ตุลาคม 2553. เข้าถึงจาก : <http://www.ryt9.com/s/prg/993793>

ไทยโชว์: สมบัติ สิมหล้า (10 ต.ค.53) [ออนไลน์]. 7 ตุลาคม 2553. เข้าถึงจาก :

<http://www.thaipbs.or.th/Thaishow/>

ธีรภาพ โลหิตกุล. 2544. กว่าจะเป็นสารคดี. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรว.

บริษัทพานอรามา เวิลด์ไวด์. 2549. ปฏิบัติการผลิตรายการสารคดี. กรุงเทพมหานคร : มปท.

บัณฑิตา บุญญฤทธิ์. 2550. “การรับชมรายการสารคดีโทรทัศน์ของชาวกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระอาทิตย์บ้านฉัน พระจันทร์บ้านเธอ : บ้านฉันหนทุเรียนข้ามเขา บ้านเธอจิกมะพร้าวลอยน้ำ (19 มิ.ย.53)

[ออนไลน์]. 7 ตุลาคม 2553. เข้าถึงจาก : <http://www.thaipbs.or.th/sun-moon/>

ภาพเก่าเล่าชีวิตเด็ก 12 ปี “ทุ่งแสงตะวัน” คอลัมน์ สดจากประชาสังคม [ออนไลน์]. 12 ตุลาคม 2553. เข้าถึง

จาก : http://www.tv4kids.org/autopage/show_page.php?t=27&s_id=170&d_id=171

๒๑ คนทำสารคดี (ตอนที่ ๑) [ออนไลน์]. 8 ตุลาคม 2553. เข้าถึงจาก :

<http://www.sarakadee.com/web/modules.php?name=Sections&op=printpage&artid=269>

๒๑ คนทำสารคดี (ตอนที่ ๒) [ออนไลน์]. 8 ตุลาคม 2553. เข้าถึงจาก :

<http://www.sarakadee.com/web/modules.php?name=Sections&op=printpage&artid=270>

สรุปผลสำรวจสื่อโทรทัศน์ปลอดภัยและสร้างสรรค์ [ออนไลน์]. 8 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงจาก :

<http://www.siamintelligence.com/summary-tv-safety-creative/>

สุโขทัยธรรมมาราช, มหาวิทยาลัย. สาขาวิชานิเทศศาสตร์. 2544. เอกสารการสอนชุดวิชา การจัดการรายการวิทยุ

โทรทัศน์ หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาราช.

อิฐก้อนแรก : ใสว แสงสว่าง (2 ต.ค. 53) [ออนไลน์]. 7 ตุลาคม 2553. เข้าถึงจาก :

<http://www.thaipbs.or.th/ItKonRak/>

อุพาร เนื่องจำนงค์. 2540. ศิลปะการผลิตรายการวิทยุ-โทรทัศน์. กรุงเทพมหานคร : มปท.

Ellis, J.C. 1989. The Documentary Idea : A Critical History of English : Language Documentary Film and Video. Englewood California, NJ : Prentice-Hall.

Rand, A. 2001. **The Art of Nonfiction : A Guide for Writers and Readers**. New York : Plume.

Spirit of Asia : คาสือ ชุมทางบนเส้นทางสายไหม (26 ก.ย. 53) [ออนไลน์]. 7 ตุลาคม 2553. เข้าถึงจาก :

<http://www.thaipbs.or.th/SpiritofAsia/>